# *РЕЦЕНЗИЯ*

***от д-р Жасмин Попова, професор по международно право и международни отношения (право на Европейския съюз) в Института за държавата и правото при Българската Академия на науките,***
***член на научното жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по Международно право и международни отношения в област на висше образование ш.3 Социални, стопански и правни науки, професионално направление ш. 3.6. Право, за нуждите на Института за държавата и правото при БАН, утвърдено със Заповед № РД-09-37 от 23.03.2016г. на Директора на ИДП при БАН***

Уважаема госпожо Председател,
Уважаеми членове на научното жури,

В съответствие с нормативната уредба на Закона за развитие на академичния състав в Република България и актовете по неговото приложение, вкл. специфичните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН, целта на настоящата рецензия е даде съвкупна оценка на научно-изследователската и учебно-преподавателската дейност на д-р Диана Петрова Ковачева, главен асистент в Секция „Международноправни науки“ – ИДП при БАН, като единствен участник в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ за нуждите на Института за държавата и правото при БАН.

След обстойното представяне на гл. асистент д-р Ковачева от председателя на журито не считам за необходимо да излагам факти и обстоятелства, свързани с нейното професионално развитие и израстване, отразени коректно в представените автобиографични и служебни справки. Все пак държа да отбележа, че сме изправени пред един пример на успешно съчетание на активна научноизследователска и преподавателка дейности с отговорно и качествено изпълнение на големите професионални отговорности и предизвикателства, присъщи на висшите политически и административни функции, които д-р Ковачева е заемала и продължава да заема. Безспорно принос за това има експертният й

опит, придобит както в рамките на неправителствения сектор, така и в Съвета на Европа.

Оценявам като позитивен факт участието на д-р Ковачева като лектор в редица национални и международни конференции, научни форуми и програми за обучение, сред които искам специално да откроя работата й в рамките на Националния институт за правосъдие и Института по публична администрация към МС, насочена към обучението на младшите съдии и прокурори и на служители в националната администрация.

В този контекст, позволете ми, уважаеми членове на журито, в качеството ми на колега на Диана Ковачева, който има преки впечатления от научното й развитие в работата на Секцията „Международноправни науки“ на Института за държавата и правото при БАН, да изразя дълбокото си удовлетворение от представената кандидатура – както по отношение на осъществяваната учебно-преподавателска дейност, така и по отношение на цялостната научно-изследователска продукция и в частност представения хабилитационен труд.

Благодарение на успешно приключилите магистърска програма по право на ЕС, следдипломна професионална квалификация в Европейския Университетски център в Нанси, Франция, и специализации в Училището за политика на НБУ, Финландската Абу Академи в Турку и Queens College Law School Ню Йорк, д-р Ковачева изнася лекционни курсове с редовна академична натовареност в УНСС по различни правни дисциплини: международно публично право, международно хуманитарно право и право на ЕС.

Очевидно обемът на рецензията не позволява обстоен анализ на монографията и на останалите публикации, с които д-р Ковачева участва в конкурса, поради което ще се ограничa до обобщен коментар на научната продукция, със стремеж за отбелязване на приносни елементи.

Преди всичко бих желала да отбележа подчертания и траен интерес на кандидатката към актуални, сложни и проблемни теми на международното наказателно право и процес, международното публично право и правата на човека. Специфична характеристика на цялата научна продукция е нейната практическа насоченост. При това изследването на отделните правни проблеми не е самоцел, а винаги е свързано със стремежа за свързването им с националния правов ред и влиянието им за усъвършенстване на националното законодателство в материята и неговото успешно прилагане.

Научните изследвания на д-р Ковачева са демонстрация за нейните способности за самостоятелно аналитично мислене,

сериозен критичен анализ, ясен и прецизен правен език, логично и обосновано дефиниране и отстояване на научни тези, формулиране на предложения de lege ferenda. Всички тези качества се откриват и в представения хабилитационен труд и са необходимите предпоставки за неговия приносен характер.

Този труд е първото цялостно научно изследване в българската правна литература, посветено на важната и особено актуална и чувствителна тема за международноправните аспекти на противодействието на корупцията и в този смисъл запълва една празнота в академичните публикации в сферата на международното публично право и международното наказателно право, както и на правото на Европейския Съюз .

Мултидисциплинарният предмет на изследването определя конструкцията на труда и съдържанието му: в логична последователност са разгледани три основополагащи въпроса, свързани с темата на корупцията, в частност на „политическата“ (или т.нар. „голяма“) корупция. Трудът е в общ обем от 267 страници и се състои от Увод, три глави – посветени на трите основни въпроса, предмет на изследването, и Заключение, обобщаващо основните авторови изводи и препоръки de lege ferenda.

Първата глава проследява процеса на създаването и развитието на международноправната регламентация за противодействието на трансграничния феномен корупция. Анализирани са отделните „емблематични“, по думите на авторката, международноправни инструменти на регионално и универсално равнище – Резолюция (97) 24 от 6.11.1997г. на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно двадесетте ръководни принципа за борба срещу корупцията, Наказателната конвенция относно корупцията на Съвета на Европа, Гражданската конвенция за корупцията на Съвета на Европа, международноправните актове на ОИСР, като основно място в изложението заема подробното изследване на универсалния правен инструмент в материята – Конвенцията на ООН срещу корупцията. Разглеждайки Конвенцията като завършек на дългогодишни усилия на международната общност за дефиниране на адекватен способ за унифициране на международните стандарти и за изработване на цялостна мултидисциплинарна антикорупционна стратегия, авторката откроява както нейни безспорни достойнства, така и известни несъвършенства. Този критичен анализ, който представлява теоретичен принос на изследването, разкрива необходимостта от последващи мерки, свързани с ефективното прилагане и безкомпромисно налагане на инструментите за разследване и

наказване на извършителите, вкл. отнемане на незаконно придобитото имущество. Интерес представлява изложението, посветено на характеристиката на отделните дефиниции на понятието „корупция“, съдържащи се в международноправни инструменти и открояването на причините за липсата на общоприето легално определение на „корупцията“, чието систематично място логично би било в универсалната Конвенция на ООН.

Приносни елементи се съдържат и в изложението на втората глава, посветена на правната рамка на противодействието на корупцията в ЕС. Характерен белег на тази рамка е обстоятелството, че тя се създава на един значително по-късен етап отколкото в глобален план и претърпява сериозна еволюция в последните 10-15 години. Първоначално ориентирана изключително към защитата на финансовите интереси на ЕС, постепенно регламентацията обхваща мерки, насочени към предотвратяване на корупцията като форма на престъпна дейност, които съставляват елемент от изграждането на „пространството на свобода, сигурност и правосъдие“ на Съюза.

Подробно и аналитично са разгледани специфичните белези на отделните видове правни актове (съвместни действия, рамкови решения и конвенции преди приемането на Договора от Лисабон, и регламенти и директиви след Договора от Лисабон) компетентните за приемането им институции и правното им действие. Особено внимание е отделено на Конвенцията за защита на финансовите интереси на ЕС от 1995г. и двата Протокола към нея (1996 и 1997г.), както и на Конвенцията за борба с корупцията, в която участват длъжностни лица на ЕС или на държавите членки от 1997г. в сила от 2005г., изиграла важна роля за хармонизирането на законодателствата на държавите членки в тази област.

Интерес представлява изложението, посветено на проекта за Регламент за създаване на Европейска прокуратура, чието приемане – поради съпротивата на някои държави членки вкл. Обединеното кралство – продължава да бъде блокирано, като опцията е Регламентът да бъде приет в рамките на засиленото сътрудничество. Откроена е специалната роля, която играят стратегическите документи на най-висшата политическа институция на ЕС – Европейският съвет, за изработването на адекватна правна рамка за противодействие на корупцията. В този контекст са изследвани Заключенията от Тампере, Хагската и Стокхолмската програми, както и Антикорупционния пакет на Европейската комисия от 2011г.

Приносни моменти се съдържат в изложението, посветено на присъединяването на ЕС към правни актове на други международни организации, регламентиращи проблеми на корупцията – в частност

(все още нереализираното и в голяма степен проблематично) присъединяване на Съюза към GRECO , от една страна, и към Конвенцията на ООН – от друга. Авторката изследва както правно-техническите, така и политическите проблеми, възникнали в процеса на присъединяване и способите за преодоляването им. Особено внимание е отделено на трудностите, съпровождащи преговорния процес по присъединяването към GRECO – въпросите за правната база, за вида на бъдещото сътрудничество, както и редица проблеми, сходни с тези, възникнали при преговорите за присъединяването на ЕС към ЕКПЧ, което, както е известно, не получи позитивното становище на Съда на ЕС за съответствие с Договорите по чл.288, §11 ДФЕС.

Специален интерес и важно практическо значение за България има изложението, посветено на действащите антикорупционни механизми – както този, започнал де факто в началото на 2014г. и важащ за всички държави членки, така и – особено – механизмът за сътрудничество и проверка по отношение на България и Румъния, предвиден като специален инструмент в Договорите за присъединяване на тези две страни към ЕС, който е разгледан, от една страна – като инструмент за упражняване на натиск върху държавите, а от друга – като средство за подпомагане за извършване на необходимите действия и реформи.

Третата глава изследва два основни проблема. Първият е посветен на различни аспекти на взаимовръзката между корупцията, нарушенията на правата на човека и нарушението на международното право. Въпросът е разгледан през призмата на приликите и разликите в международноправната рамка за противодействие на корупцията и за защита на правата на човека

Като разглежда корупцията като отрицание на спазването на правата на човека и в по-общ план – като престъпление по международното право, авторката стига до извода за съществуването на връзка между наличието на високи нива на корупция в дадена държава членка и ниското ниво на защита на правата на човека в нея. В подкрепа на твърдението за двустранната връзка между правата на човека и корупцията се посочват редица примери, въз основа на които се обосновава и изводът, че държава, която – поради широко разпространени корупционни практики – нарушава задължението си за осигуряване на упражняването на основни права и свободи, носи отговорност по международното право.

Независимо, че поддържа тезата за съществуващата тясна връзка и взаимодействие между корупцията и нарушаването на основните права и свободи , д-р Ковачева не възприема твърдението

за наличието на самостоятелно „право на свободна от корупция среда“, с произтичащите от това правни последици.

Вторият основен проблем, третиран в глава III, е свързан с възможността за квалифицирането на тежки корупционни деяния, извършени на национално равнище от най-високопоставени лица в държавата, т.е. без наличието на пряк трансграничен елемент, като „международни престъпления“ и включването им в юрисдикцията на международна наказателна съдебна институция. Посочвайки редица аргументи в подкрепа на позитивния отговор на този спорен въпрос, авторката анализира съществуващите предложения за наказателно преследване на корупцията на международно ниво: включването на престъплението в юрисдикцията на Международния наказателен съд, на някои регионални съдилища (Африканския съд за права на човека, ЕСПЧ) или създаването на нова наднационална съдебна институция, компетентна да разглежда най-тежките форми на политическа корупция. Без да взема категорично становище по текущия дебат относно възможните подходи за наказателно преследване, д-р Ковачева излага аргументи „за“ и „против“ отделните опции и прави обосновани предложения.

В работата е използван значителен научен апарат. Монографията свидетелства, че авторката е отлично запозната с най-новите развития на нормативната база и правната доктрина по разглежданата проблематика.

Методиката на изследването, която откриваме както в хабилитационния труд, така и в другите научни публикации на д-р Ковачева, включва сравнителноправния, нормативния и системния подход. Стилът на авторката е достъпен, текстовете – интересно и прегледно представени.

Въз основа на гореизложеното и като имам предвид нормативно определените критерии и показатели за заемане на академичната длъжност „доцент“, си позволявам да формулирам следното заключение:

Кандидатурата на гл. асистент д-р Диана Ковачева отговаря напълно на условията и изискванията, предвидени в чл.29 от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и в чл.70 (3) от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото при БАН за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Преценявайки съвкупно успешната преподавателска дейност, покриваща различни дисциплини в областта на международното право, включваща участие в разработването на нов лекционен курс,

активното участие в магистърски и обучителни програми, изнасянето на лекции в НИП и ИПА при МС, както и научно-изследователската дейност, въплътена в редица публикации, вкл. монографичен труд, посветени на актуални и практически значими теми и съдържащи научни приноси – лично дело на автора, в качеството ми на член на научното жури по чл.29а от ЗРАСРБ, давам ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА на кандидатурата на д-р Диана Ковачева за заемането на академичната длъжност „доцент“ по Международно право и международни отношения в област на висше образование ш.3 Социални, стопански и правни науки, професионално направление ш. 3.6. Право, за нуждите на Института за държавата и правото при БАН и с дълбоко убеждение предлагам на научното жури да вземе единодушно решение, с което да предложи на НС на ИДП-БАН да избере главен асистент д-р Диана Ковачева за доцент.

София, 10 май 2016г.